

Η Αγία Σοφία να ανακηρυχθεί Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Μελέτη Η. Μελετόπουλου

Ο Ερντογάν επανήλθε στο πάγιο ισλαμικό αίτημα της μετατροπής της Αγίας-Σοφίας σε τζαμί, εν όψει των τουρκικών περιφερειακών εκλογών. Καθώς τα ερείσματά του συρρικνώνονται, επιχειρεί να επανασυσπειρώσει την ισλαμική εκλογική του βάση, ανατρέχοντας σε πρωτοβουλίες που επαναφέρουν την συζήτηση στο κλίμα του 1453.

Η μεταφορά, από τους Τούρκους, της συζήτησης σε μακρο-ιστορικές συντεταγμένες δεν διευκολύνει την τουρκική εξωτερική πολιτική, ούτε την ήδη οριακή ελληνοτουρκική συνύπαρξη. Με τέτοια συμπεριφορά, η Τουρκία δεν αφήνει την Ιστορία να παραμείνει Ιστορία και την χρησιμοποιεί ως εργαλείο άσκησης εξωτερικής πολιτικής. Λάθος ολέθριο και μοιραίο.

Διότι η μνήμη της 29ης Μαΐου 1453 αποτελούσε και συνεχίζει να αποτελεί τον θεμέλιο λίθο της νεοελληνικής συλλογικής συνείδησης. Η είσοδος του Ελληνικού Στρατού στην Πόλη και η επαναλειτουργία της Αγία-Σοφίας ως ορθόδοξου ναού στοίχειωσε και στοιχειώνει το συλλογικό φαντασιακό του Ελληνισμού, και λειτουργεί ως άξονας εθνικής συνοχής. Ωστε δεν είναι σοφό εκ μέρους των Τούρκων να ξανανοίγουν ένα θέμα που έκλεισε πολύ σωστά ο Κεμάλ μετατρέποντας την Αγία-Σοφία σε μουσείο.

Σε όλη την διάρκεια της τουρκοκρατίας, η απελευθέρωση του υπόδουλου Ελληνικού κόσμου από τους Οθωμανούς κατακτητές υπήρξε το συλλογικό όραμα του ελληνικού λαού και γενεσιουργός αιτία δεκάδων επαναστατικών κινημάτων. Ο Ρήγας σχεδίασε την αναβίωση της Βυζαντινής Οικουμένης σε μία δημοκρατική, φιλελεύθερη βάση. Η Φιλική Εταιρεία σχεδίασε την έκρηξη επαναστατικής δράσης στα όρια του Βυζαντίου και στην ίδια την Κωνσταντινούπολη.

Η Επανάσταση του 1821 είχε ως στόχο την αναβίωση της Αυτοκρατορίας και ο πραγματικός στόχος των Επαναστατών ήταν η Πόλη, όπως σαφέστατα δηλώνει ο αρχηγός της Επανάστασης Θεόδωρος Κολοκοτρώνης στα Απομνημονεύματά του. Αυτό υπενθύμισε μπροστά στον Γεώργιο Α΄ και στην Ελληνική κυβέρνηση, με το συγκλονιστικό του ποίημα για τον Γρηγόριο τον Πέμπτο, ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, στα αποκαλυπτήρια της προτομής του Εθνομάρτυρα Πατριάρχη.

Όταν ξεκίνησε ο Ελληνικός Στρατός στις 14 Σεπτεμβρίου του 1912 από το Πεδίον του Άρεως, το συγκεντρωμένο πλήθος κραύγαζε: «και στην Πόλη». Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, όταν το 1919 ο Ελληνικός στρατός έφτασε στην Τσαλτάτζα, λίγα χιλιόμετρα από την Κωνσταντινούπολη, ζήτησε να φέρουν από την Μονή Ιβήρων την Δαλματική του Ιωάννη Τσιμισκή και από την Μεγίστη Λαύρα το στέμμα του Νικηφόρου Φωκά, για να στέψει τον νεαρό βασιλιά Αλέξανδρο Αυτοκράτορα στην Αγία-Σοφία. «Θα σας πάω στην Κωνσταντινούπολη», του είπε. Ο Αλέξανδρος, όταν έφυγε ο Βενιζέλος από το παλάτι, σύμφωνα με την αφήγηση του βιογράφου του, έκανε τον σταυρό του και είπε «Μακάρι να βγει αληθινός!».

Όταν το καλοκαίρι του 1919 ο Βενιζέλος ξεπροβοδίζει τον Αλέξανδρο, που πηγαίνει περιοδεία με το θωρηκτό Αβέρωφ στην Προποντίδα, τον αποχαιρετά με την φράση: «Και στην Πόλη, Μεγαλειότατε». Το βράδυ της κατάληψης της Αδριανούπολης, ο Αλέξανδρος καταρρέει. Βλέποντας τα πλήθη να παραληρούν στις ακτές του Βοσπόρου, μονολογεί: «Τώρα καταλαβαίνω τι συγκίνηση μπορεί να κρύβει η λαϊκή φράση: «Θα

πάρουμε την Πόλη και την Αγία Σοφία». [Χρ. Ζαλοκώστας, *Αλέξανδρος*, εκδ. Άλφα-Σκαζίκης, s.d., σ. 148 κ.ε].

Ακόμη και μετά την Μικρασιατική Καταστροφή, η Πόλη και η Αγία-Σοφία συνέχισαν να εμπνέουν τον ιστορικά ακρωτηριασμένο Ελληνισμό. Η Επανάσταση του Πλαστήρα, το 1923, είχε αποφασίσει να καταλάβει αιφνιδιαστικά την Κωνσταντινούπολη, αλλά το απαγόρευσε ο Βενιζέλος από την Λωζάννη. Ο Πάγκαλος, ως δικτάτωρ το 1925, σχεδίαζε εισβολή στην Ανατολική Θράκη και μάλιστα σε μία επίσκεψή του στο Άγιον Όρος ζήτησε να δει το περίφημο στέμμα του Φωκά. Το 1952, όταν ο βασιλιάς Παύλος επισκέφθηκε την Κωνσταντινούπολη, σε ατμόσφαιρα θερμής ελληνοτουρκικής φιλίας, αρνήθηκε [όπως αποκαλύπτει το πρόσφατο ντοκυμανταίρ του Νίκου Πολίτη με τίτλο «Παύλος, ένας ασυνήθιστος βασιλιάς»] να πάει στην Αγία Σοφία, λέγοντας ότι «ένας Έλληνας βασιλιάς δεν μπορεί να μπει στην Αγία-Σοφία ως επισκέπτης». Ο Αθηναγόρας τον υποδέχθηκε στο Φανάρι με την φράση: «Μεγαλειότατε, κάναμε πεντακόσια χρόνια να ειδωθούμε». Όταν το 1963 επισκέφθηκε ο Α/ΓΕΣ Καρδαμάκης την Κωνσταντινούπολη, ο Αθηναγόρας τον ρώτησε με αγωνία «αν ο Ελληνικός Στρατός μπορεί να κάνει τα πάντα».

Παρά που η Ελλάδα δεν προβάλλει απολύτως κανένα αναθεωρητικό στοιχείο επισήμως, στο επίπεδο του νεοελληνικού ψυχισμού, του συλλογικού φαντασιακού, της μεταφυσικής προσδοκίας παραμένει ιστορική εκκρεμότητα η επαναλειτουργία της Αγίας Σοφίας ως ορθόδοξης εκκλησίας. Όπως αποδεικνύεται από την τεράστια διάδοση των προφητειών του Κοσμά Αιτωλού και του Παΐσιου [είναι αποκαλυπτικός ο αριθμός των «κλικς» στο διαδίκτυο, που υπερβαίνουν το εκατομμύριο].

Αυτό που κωδικοποιήθηκε ως «Μεγάλη Ιδέα» και που υπήρξε η επίσημη εξωτερική πολιτική του Ελληνικού κράτους μέχρι την Μικρασιατική Καταστροφή, ήταν η αυτονόητη επιθυμία ενός έθνους να ολοκληρώσει την απελευθέρωσή του σε όλη την επιφάνειά του. Η Αρβελέρ παρατήρησε προσφυσώς ότι το Ελληνικό έθνος είναι το μόνο σύγχρονο έθνος που δεν απελευθέρωσε την ιστορική του πρωτεύουσα. Αλλά στα πλαίσια της μεταπολεμικής διασυμμαχικής συνεργασίας με την Τουρκία στα πλαίσια του ΝΑΤΟ, η Ελλάς καλόπιστα δεν προέβαλε απολύτως κανένα αναθεωρητικό αίτημα έναντι της τουρκικής πλευράς. Αντιθέτως η Τουρκία έχει καταστήσει επίσημη εξωτερική της πολιτική τον αναθεωρητισμό και πίο πρόσφατα τον νεο-οθωμανισμό. Με την πρόσφατη ανακίνηση του απαράδεκτου αιτήματος για μετατροπή της Αγίας Σοφίας σε τζαμί, οι Τούρκοι θα ανοίξουν τους ασκούς του Αιόλου.

Η Ελλάδα θα πρέπει να διατηρήσει την ψυχραιμία της και να καταθέσει άμεσα αίτηση στην Ουνέσκο να ανακηρυχθεί η Αγία-Σοφία μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Οπότε το θέμα θα περιέλθει στην αρμοδιότητα του ΟΗΕ, του ισχυρότερου οργανισμού στον πλανήτη.